

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ

UZUN TEZ ÇALIŞMASI

“ESİR ŞEHRİN İNSANLARI”, “SAĞIRDERE”, “DAMAĞASI” ESERLERİNDE YANSITILAN ANADOLU GERÇEĞİ VE İNSANI

Rehber Öğretmen: Şennur Aydoğan

Öğrencinin Adı: Mustafa Mert

Öğrencinin Soyadı: Metin

Diploma Numarası: D1129070

Sözcük Sayısı: 3275

Araştırma Konusu: Kemal Tahir’in “*Esir Şehrin İnsanları*”, “*Sağirdere*” ve “*Damağası*” eserlerinde yansıttığı Anadolu gerçeği ve insanı hangi boyutlarda ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER

1. Giriş.....	1
1.1 Kemal Tahir Yapıtları.....	2
2. Anadolu Gerçeği ve İnsanı.....	3
2.1 Esir Şehrin İnsanları.....	4
2.2 Sağırdere.....	8
2.3 Damağası.....	11
3. Sonuç.....	14
4. Kaynakça.....	16

ÖZ (ABSTRACT)

Bu çalışma ile Kemal Tahir'in "*Esir Şehrin İnsanları*", "*Sağirdere*" ve "*Damağası*" adlı yapıtlarında yansıtılan Anadolu Gerçeği'ni oluşturan temel unsurlar ve bunlara bağlı olarak Anadolu İnsanı'nın karakteristik özellikleri incelenecektir.

Çalışmanın hazırlık aşamasında "*Esir Şehrin İnsanları*" ile birlikte romanın devamı niteliğindeki "*Esir Şehrin Mahpusu*" ve "*Yol Ayrımı*" romanları, "*Sağirdere*" ile birlikte eseri tamamlayan "*Körduman*" ve tez çalışmasının üçüncü romanı "*Damağası*", ayrıntılı biçimde okunmuş, konuyla ilgili kaynaklardan gerekli araştırmalar yapılmıştır.

Kemal Tahir'in "*Esir Şehrin İnsanları*", "*Sağirdere*" ve "*Damağası*" adlı romanlarının çalışma için seçilmesinin nedeni, yazarın Anadolu Gerçeği'ni ve İnsanı'nı, nesnel ve ayrıntılı bir şekilde olanca doğallığıyla yansıtmasıdır. Halit Refiğ *'Türkiye'yi, Türkleri sahiden tanımak isteyen yerli yabancı herkes Kemal Tahir'i okumak, anlamak zorundadır.'* diyerek Kemal Tahir'in "Türk insanı" ve "Türkiye özeli" olgusunu ortaya çıkarmaktaki başarısını vurgulamaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde, Osmanlı Edebiyatı'ndan Cumhuriyet Edebiyatı'na geçiş sürecinin belirgin özellikleri ve Kemal Tahir'in önemli yapıtları irdelenmiştir. Ortaya koyduğu kurguların kendi yaşam kesitleriyle örtüşmesine değinilmiştir.

Çalışmanın gelişme bölümünde, Anadolu Gerçeği'ni ve İnsanı'nı oluşturan unsurlar "*Esir Şehrin İnsanları*", "*Sağirdere*" ve "*Damağası*" romanları açısından incelenerek örnekler ortaya konulmuştur.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise, tezin amacı ve yapılan çalışmalar neticesinde varılan sonuçlara değinilmiştir; ayrıca, Anadolu toplumunun özelliklerini başarıyla ortaya koyması açısından yazarın edebi gücü vurgulanmıştır.

Araştırma Sorusu : Kemal Tahir'in "Esir Şehrin İnsanları", "Sağırdere" ve "Damağası" eserlerinde yansıttığı Anadolu gerçeği ve insanı hangi boyutlarda ele alınmıştır?

1.Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş dönemi edebiyat çevrelerinde bir farkındalık yaratmıştır. İmparatorluk zamanında Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatı olarak ikiye ayrılmış bulunan edebi ürünler, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte yeni bir içeriğe bürünür. İstanbul merkezli edebiyat çevresi, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Anadolu'yu fark eder. Anadolu'nun bu keşfi sadece yeni bir coğrafya değildir. Bu tarihten itibaren Anadolu, coğrafyasıyla olduğu kadar, insanıyla, yaşayışıyla, felsefesiyle, gelenek ve görenekleriyle de edebiyat alanında kendini hissettirir.

Tanzimat edebiyatının süslü anlatımları, dil oyunları ve saray etrafında toplanan bir zümrenin arasında geçen olayları yansıtan eserleri yerine dilde sadeleşme, yabancı etkilerin azalması ve sıradan insan hayatının edebiyatta yer almasına tanık oluruz.

Bu süreçte Kemal Tahir, Anadolu Gerçeği'ni ve İnsanı'nı, nesnel ve ayrıntılı bir şekilde yansıtmadaki başarısı ile en güçlü edebi isimlerden olmuştur. Halit Refiğ de, *"Türkiye'yi, Türkleri sahiden tanımak isteyen yerli yabancı herkes Kemal Tahir'i okumak, anlamak zorundadır."*¹ diyerek Kemal Tahir'in "Türk insanı" ve "Türkiye özeli" olgusunu ortaya çıkarmadaki başarısını vurgulamaktadır.

¹ Tahir, Kemal. Esir Şehrin İnsanları, İstanbul: İthaki Yayınları, 2007, Arka kapak

1.1 Kemal Tahir Yapıtları

Kemal Tahir, 1910-1973 yıllarında yaşamıştır. Cumhuriyet Dönemi edebiyatçılarımızdandır. Deniz Kuvvetleri'nde yüzbaşı olan babasının görevi nedeniyle ilk eğitimini Türkiye'nin çeşitli yerlerinde tamamladı. Galatasaray Lisesi'ndeyken öğrenimini yarıda bıraktı. Değişik iş kollarında çalıştıktan sonra çeşitli gazetelerde çevirmenlik, yazarlık yaptı. 1938'de Nâzım Hikmet'le "askeri isyana teşvik" suçlamasıyla yargılandı ve 15 yıl hapse mahkum oldu. Çankırı, Çorum, Kırşehir, Malatya ve Nevşehir cezaevlerinde yattı. 1950'de genel aflla özgürlüğüne kavuştu. 6-7 Eylül olayları esnasında gözaltına alındı; Harbiye Cezaevi'nde 6 ay yattı. Daha sonra bir yıl kadar Aziz Nesin'le birlikte kurdukları Düşün Yayınevi'ni yönetti. Edebiyata şiirle başladı. İlk şiirleri "İçtihad" dergisinde yayınlandı (1931). İlk önemli eseri olan 4 bölümlük "Göl İnsanları" uzun öyküsü basıldı (1955). "Sağirdere" romanıyla adını duyurdu (1955). İlk kitaplarında daha çok cezaevi yıllarındaki gözlemlerine dayanan köy ve köylü sorunlarına eğildi. Türklerin Osmanlılıktan Cumhuriyet'e geçişini incelediği "şehir romanları" dizisinin ilk kitabı "Esir Şehrin İnsanları" 1956'da yayınlandı. Daha sonra Türk tarihinin ve özellikle yakın tarihin olaylarını ele aldı (Devlet Ana, 1965). Kendi döneminin sosyal gerçekliklerine büyük bir duyarlılık gösteren Kemal Tahir, tanıdığı insan modelleriyle Anadolu gerçekliklerini "Sağirdere (1955)", "Karaduman (1957)", "Köyün Kamburu (1954)", "Kelleci Memet (1962)", "Karılar Koğuşu (1974)" ve "Damağası (1977)" yapıtlarıyla ortaya koymuştur. Bu yapıtlarda eşitsizlik ve adaletsizlik ortak noktadır.

Bunların yanında toplumsal sorunların geçmişine de ilgi duyan yazar, Anadolu'nun işgal ve milli mücadele dönemlerini "Yorgun Savaşçı (1965)", "Yol Ayrımı (1971)", "Kurt Kanunu (1969)" adlı yapıtlarına yansıtmıştır.² Romanlarında Türkiye'deki toplum, tarih ve siyaset olaylarını köy, kasaba, kent ve ulus ölçüsünde ele alarak çok taraflı olarak işlemekte büyük

bir ustalık göstermiştir. Toplumsal gerçekçi çizgide sürdürdüğü yazarlık yaşamında zengin diyaloglara dayalı, etkileyici karakterlerle bezenmiş eserlerinde yalın bir dil kullanmıştır.

2. Anadolu Gerçeği ve İnsanı

Anadolu, tüm doğal güzelliklerine, saf ve iyi niyetli insanına karşın cehaletin ve peşi sıra gelen fakirliğin esaretinden kurtulamamıştır. Geçim sıkıntısı özellikle kırsal kesimde yaşayan halk için çekilmez boyuttadır. Bu nedenle Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlere yoğun göç vermektedir. Halk kültürü ve halk değerleri yaşatılmaya devam edilmeye çalışılmaktadır. Anadolu’da, Türkiye’nin diğer bölgeleri yerine, en çok İç Anadolu bölgesi insanı kendisini Anadolu insanı olarak tanımlar. Burada Karadenizli, Doğulu vb. gibi bölgecilik yerine daha çok Sivaslı, Çankırlı vb. gibi hemşericilik ön plandadır. Anadolu kültürlerin beşiği olmasından dolayı birçok farklı kültüre, dine, medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu sebeple Anadolu binlerce farklı insanı barındırmaktadır. Bu insanlar yüzyıllardır birlikte yaşamayı öğrenmiş ve farklılıkları da ayrı tatlar olarak değerlendirmeyi başarmıştır. Ağır yükler, sıkıntılar yaşasa da kendisini avutmayı bilir Anadolu insanı. Küçük şeylerden mutlu olmaya çalışır. Bir tarafta ağlarken, bir taraftan gülmek için bahaneler bulmaya çalışır.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında İstanbul’un uzağı, “taşra”dır; unutulmuş ve yoksul. Ankara’nın başkent olmasıyla bölgede bir gelişme görülse de yoksulluğu pek değişmemiştir Anadolu’nun. Anadolu insanı muhafazakardır. Çoğunlukla dini gereklere uygun bir hayat sürdürür. Anadolu’nun önemli kültür öğelerinden biridir. Anadolu mutfağı. Anadolu insanının temel özelliklerinden “paylaşma” en belirgin şekilde yemek yaparken gözlemlenebilir.

² *Enginün, İnci. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2007: 337-*

Köyün kadınları yemek yapmak için bir araya gelir ve birbirlerine yardım ederek sinilerle, kazanlarla muhabbet edip türküler söyleyerek en zahmetli yemekleri hazırlarlar. Yemek yapmak, temizlik yapmak, çamaşır yıkamak gibi kadınlara düşen görevler birer sosyal paylaşımına dönüşmüştür Anadolu'da. Anadolu İnsanı denince "saf, yüce gönül ve hoşgörü" akla gelmektedir. Fedakar ve özverili, misafirperver, candan, doğal insanlardır. Ancak cahillikten ve fakirlikten ötürü kurnaz, kötü niyetli insanlara çabuk kanarlar.

3.1 Esir Şehrin İnsanları

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişi incelediği ve Mütareke dönemindeki İstanbul aydınlarını anlattığı "*Esir Şehir*" üçlemesinin ilk kitabı "*Esir Şehrin İnsanları*"dır. (Üçlü dizinin diğer kitapları *Esir Şehrin Mahpusu* ve *Yol Ayrım*'dir.) *Esir Şehrin İnsanları*, Osmanlı İmparatorluğu'nun en zayıf döneminde, işgal altında olan başkentteki insanların hayatlarının bir yansıması niteliği taşımaktadır. Ne olduğunun farkında olmayanlardan, vatanın elden gitmesini önlemek için varını yoğunu feda edenlere kadar her çeşit insan profilini içermekte ve romanın ana kahramanı Kamil Bey'in, özellikle bu iki uç profil arasındaki sancılı geçiş sürecini etkileyici bir dille gözler önüne sermektedir.

Romanın başlarında mirasyedi, paşa çocuğu Kamil Bey ve ailesinin, Avrupa'daki sosyetik partiler, sanatsal etkinlikler ve başka birçok aristokratik eğlenceyle dolu bir hayattan, beş parasız bir şekilde, yıkılmaya yüz tutmuş ve Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yorgunluğu üzerinden atamadan yeni sorunlarla boğuşmaya başlamış bir Osmanlı İmparatorluğu içine adeta düşüşüne tanık oluruz. Yeni ve zor hayat, Kamil Bey ve ailesini çetin bir sınava tabi tutar. Bu mücadelenin sonucunda, içine düştüğü mali sıkıntılar ve işe yaramazlık buhranlarıyla birlikte, Kamil Bey, aslında gerçeklerden ne kadar uzakta kaldığını fark etmeye başlar. İşte bu zorlu ikilem döneminde, liseden bir arkadaşı yardımına koşar: Ahmet.

Ahmet'in teklif ettiği gazetecilik ile kendini işe yarar hissetme imkanı bulur. Ancak eşi Nermin Hanım'ın bunu anlamayacağından ve hevesinin kırılmasından korktuğundan, eşini bu gelişmelerden mümkün olduğunca uzak tutar.

Zamanla Kamil Bey, Bab-ı-Ali'de, kocası hapiste olduğu için gazetecilik işlerini başarıyla devralmış Nedime Hanım'ın yanına iyice alışır. Nedime Hanım'ın çok güvendiği ve sevdiği Niyazi Efendi aracılığıyla, kıyısından da olsa Anadolu Hareketi'ne katılır. Ancak Niyazi Efendi'nin ihaneti yüzünden yakalanır. Romanın sonraki bölümlerinde, Kamil Bey'in kendi hayatı, ailesi, Nedime Hanım ve Anadolu Hareketi üzerine değişen ve çelişen düşünceleri, kişisel menfaatler ve vatani çıkarların çatışması, ayrıca dürüstlükten vazgeçmeyen ve yalandan uzak duran bir adamın etrafındakileri korumak için bile olsa nasıl da değişip yalana başvurduğu anlatılmaktadır. Üçlemenin ilk kitabı olan Esir Şehrin İnsanları, kesin bir sonuca bağlanmadan sonlanmakta ve Türkiye tarihinde çok önemli bir dönemin fotoğrafını çekmektedir.

Yapıtta Türklerin yabancılar gözündeki yeri ve değerini belirten ifadeler arasında:

-Benim burada ilk öğrendiğim gerçek, Türkleri tanımadığımız oldu. Fransızlar sizinle bizden çok önce ilinti kurdular. Politikacılarımızın, yüksek rütbeli subaylarımızın hemen hepsi, Türkleri, bugünkü yenik hallerinde, Hintlilerle hatta Afrikalularla eşit sayıyorlar. Oysa siz Türkler yüzyıl öncesine kadar dünyanın en büyük imparatorluklarından birine sahiptiniz. Yüzyıl öncesine kadar teknikte de pek bir fark yoktu sizinle bizim aramızda...

...

-Buharı makineye uygulayanlar burjuvalardır. Bana kalırsa burjuvalarınız olgun değildi sizin... Hatta bir bakıma bizdekine benzer burjuvanız hiç yoktu?

...

-Bence Bizans uyuttu sizi... Bu benim kişisel düşüncem... Belki yanlıştır. Çürümüş Bizans, Türk'ün canlı ruhunu bozdu, yumuşattı, nasıl derler, pelteleştirdi. Bu ne kadar gerçekse Türklerin çekildikleri Anadolu'da, kendilerinin gerçek fikirlerini tanımamış bir dünyaya karşı çıkacakları, el ele gönül gönüle verip direnecekleri de o kadar gerçektir. Uzun yıllar Anadolu insanların arasında yaşadım. Cevherinizi inceledim. Dayanışma geleneğiniz var. Zümreler arasındaki uçurumları er geç kapatacaksınız. Türkler sık sık, kolayca yer değiştiriyorlar. Tarihte bu böyle... yeni yerlerine rahatça yerleşiyorlar. Orasını savunmaya hazırlanıyorlar. Ben bunu özellikle Rumeli göçmenleriniz için söylüyorum. Sizin bir başka özelliğiniz de, karanlıktan çıkıp başınıza geçenlerin kimliğini aramamanız, onları hemen hemen hiç yadırgamamanızdır. Çok önemli bir milli güçtür bu, pek büyük bir güçtür.” (Esir Şehrin İnsanları, s.44-46)

Anadolu, batı eğitimi almış olsalar bile çaresizlikten tarikatlara umut bağlayan birçok insanı barındırmaktadır. Yoksulluklara, çözüm bulamamalarına karşı bir güç birliğidir tarikat anlayışı. Kemal Tahir, “*Esir Şehrin İnsanları*” romanında Anadolu'daki tarikat gerçeğini ve sebeplerini detaylıca tasvir etmeye çalışmıştır: Kamil Bey Üsküdar'daki Bağlarbaşı'ndaki harap köşke taşındığında anahtar almak için eski tanıdıkları Fuat Bey'le tekrar karşılaşır. Yüzde yüz batı eğitimi almış ve ömrü Avrupa'da geçmiş Fuat Bey'in Kadiri dervişi olarak yenilgilere teselli bulduğunu anlar ancak hangi yollardan geçtiğini merak eder. Fuat Bey de zaman içinde çözümsüz kaldığını ve Cezayir'e gitmek, intihara teşebbüs vb. çeşitli yolları denerken Kadiri tarikatını bulduğunu ifade eder :

“- Bilmem başınıza geldi mi? Yaşamaktan usanıverdim bir gün apansız... Kendimi öldürmeyi düşündüm bütün ciddiliğiyle...Şimdi ben de Budalalık diyorum. Ama yaptım. Sonra herhangi

bir ad altında sömürge alaylarına yazılıp kaybolmayı tasarladım. Bunun için Cezayir'e kadar da gittim. Hoş gelmedi bana havası... Tekkeler nasıl olmuş da aklıma gelmemişti... Araplar mezhep kurucusudur. Biz Türkler tarikat kurucusuyuz. Arap mezhepleri Sufiliğe, Türk tarikatları tasavvufa dayanır... Bu sebeple Türk'ün bağlanacağı inanç Allah korkusundan değil, Allah sevgisinden gelir. Okudukça tasavvufun yalnız Türk'e mahsus bir şey olduğunu anladım. Türk illerinde doğmuş, Anadolu'da gelişmiştir.” (Esir Şehrin İnsanları, s.78-81)

Kamil Bey romanın ilerleyen bölümlerinde eskiye dönük farklı düşüncelerin belirlediği zamanlarda kendini sıkça sorguluyor. Hayat şartlarındaki değişikliklerle yaşanan ikilemlerin kendisi gibi bir İstanbul aydınında bile yarattığı farklılıklara tanık oluyordu.

“Babasının Serencebey yokuşundaki konağında, otuz Ramazan, kapılar gelene geçene açık tutulur, iftardan sonra bütün misafirlere birer mecidiye de dış kirası verilirdi. Öyleyken, yiyecek bir şey bulamayanlar da olurmuş meğer... Kamil Bey bocaladığını anlıyordu.” (Esir Şehrin İnsanları, s.267)

...

“Ada yalanını ne kadar da kolay söyledi?...Şimdi gittiği yerde de bir sürü yalan söyleyecek. Kendisine böyle bir kötü huyun varlığını ileri sürseydi, sahiden gücenir, şiddetle inkar ederdi. Yalan dünyada en iğrendiği şeydi. En adi korkaklığın, en adi görünüşü...Meğer kendi içinde de böyle bir yatkinlik varmış!” (Esir Şehrin İnsanları, s.269)

Kamil Bey, aynı mahkemede yargılandığı zaman kendisi yedi yıla mahkum edilirken, soytarılık ederek beraat eden Ramiz Efendi'ye:

“Ayıplamak ne haddime! Bütün ömrümce, sizin gibi soytarılık edebilmeye çalışacağım. Bütün ömrümce sizin soytarılıklarınıza layık olabilmeye...” (Esir Şehrin İnsanları, s.445)

3.2 Sağırdere

“Sağırdere” adlı yapıtta sevdiği kıza kavuşamayan Mustafa’nın fakirlikten dolayı köyde yaşamaya katlanamayıp Ankara’ya çalışmaya gitmesi ve yaşadığı tüm zorluklara rağmen tutunmaya çalışması, Ankara’da yaşadıkları ile kendini sorgulamaya başlaması, sonrasında ise değişerek köyüne geri dönmesi anlatılmaktadır. Köy-kent ikilemi üzerine kurgulanmıştır. Kırsal kesimde yaşanan tüm zorluklar, kente göç edilse bile sıkıntıların bitmemesi, uyum sorunları vurgulanmıştır.

1957 yılında basılan "*Körduman*" romanı da yazarın “*Sağırdere*” romanını tamamlar niteliktedir. Kırsal kesimdeki kadın-erkek ilişkileri, düğün merasimi, evlilik, aile düzeni, batıl ve dini inanç sistemi, eğitim meselesi ve Anadolu kültürüne ait daha birçok unsur, yapıttaki tematik kurgunun anlam bütünlüğüne zenginlik katan motifler olarak değer kazanmaktadır.

Anadolu insanı için en önemli geleneklerden biri düğün törenidir. Köyde yaşanan evlilik ve düğün merasimi diyaloglarla detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Düğün töreni, gelenek-görenekler, çeyizin, zenginliğin topluluk arasındaki önemi vurgulanmıştır.

“ Alay Orta mahalleye yaklaştıkça namaz kılmayacaklar birer ikişer savuştular. ... Cami kapısında sağdıç hazır olmalı. Güvey kısmı bugünlerde çabuk terler...”

-Çeyiz iyi olmuş, aferin!

-İyi olmuş... Oğlan anası geline daha neler bağışlayacakmış...

-Musa Ağanın bir altını...

- *Cambaz oğullarından Musa Ağanın iki arşın çemberi...*

- *Kızın bahtı açık ne dersin Güldane?*

-*Açık tabi. Köyün yiğitbaşısına varıyor.*” (Sağırdere, s.98-111)

Düğün sırasında kız ve erkeklerin ayrı ayrı yerlerde eğlenmeleri geleneksel yapının temel unsuru olarak gözler önüne serilmiştir. Başağa Battal Ağa'nın Selime ile düğün töreni detaylı bir şekilde tasvir edilmektedir. Gelinin gelebilecek herhangi bir kötülükle karşılaşmadan cami çevresinde üç kere dolaştırıldıktan sonra götürülmesi, kendisine başörtüsü, giysilik kumaş ve bir miktar para verilmesi, uğur ve bereket getirmesi yönünde bazı geleneksel uygulamalarla uygulanarak koca evine getirilmesi, bu törenin köy halkı üzerindeki değer yapısı vurgulamaktadır.

“Caminin önüne asker gibi sıralanmış atlı dünürçüler üçüncü dolaşma tamam olur olmaz; oğlan evine müjde vermek için hayvanlarını tepiklediler.

Gelin önde, davul-zurna arkada, alay Aşağı mahalleye doğru yavaş yavaş yürüdü. İkinci güneşi, gelinin gölgesini selvi gibi uzatmıştı. Yolun iki tarafında, avluların kapısında bekleyen koca karılar, üzerlerine avuç avuç buğday, arpa serpererek bağırtıyorlardı:

- *Uğurlu olsun! ...*

- *Ağzının tadı bozulmasın!*” (Sağırdere, s.130)

“Uğurlu olsun, ağzının tadı bozulmasın” gibi ifadeler, dini geleneklerin de Anadolu kültüründeki önemini işaret etmektedir. Aynı şekilde küçük yaşta evlendirilmeler ve iki eşli olarak gözler önüne sürülen evlilikler de, yapıttaki ironik örneklerdendir.

Anadolu’da annelerin yeri önemli olsa da kadınlara karşı saygı duyulmaz. Kadınlar hor görülür; işe yaramaz oldukları düşünülür. Yapıtta birçok yerde köy erkekleri sevdiği kızlar için bile “kahpe” ifadesini kullanıyorlar.

“ -... Kız değil mi? Şu kadar akli yoktur. Dünyanın yüzünde kız gibi ahmak olmaz...”

(Sağırdere, s.142)

Anadolu’daki başlık parası önemli diğer bir sorundur. Başlık parası nedeniyle yapıtta birçok insan sevdiğine kavuşamaz, kahramanımız Mustafa gibi fakirlikten gurbete çalışmaya gitmesi gerekir.

“Ayşe ’yi özledim ama, Ayşe elden gitti. Ayşe, Hocaların Hakkı ’ya satıldı. Yüz lira başlıktan başka, anasına bir inek, beş tiftik keçisi verdi Hocaların Hakkı...” (Sağırdere, s.85)

Batıl inançlar, bazen geleneksel inancın uzantısı olarak bazen de yanlış din bilgisine dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu batıl inançların en temelinde eğitim eksikliği yatmaktadır. Cehaletin yarattığı bu boşluğu, yanlış inançlar ve buna paralel olarak eksik din anlayışları dolduracaktır. Yapıtta Mustafa, sevdiği Ayşe’ye yakın olabilmek için bütün ümidini ve hayalini tılsımlı yarasa kemiğine bağlamaktadır.

“ Kuşağının arasından Topal İsmail ’in bunca yalvarmalardan sonra getirdiği tılsımlı yarasa kemiğini çıkardı. Kulhuvallah okuyarak, kemiğin ısıtacak yanını titreyen eliyle Ayşe ’nin sırtına, yukarıdan aşağıya üç kere sürdü. Bunu yaparken dişlerini öyle sıkıyordu ki, çenesiyle beraber sırtı da sızlamaya başlamıştı. “Belki bir uğursuzluk olur, yanlışlık olur da fayda vermez.” diye avucunun içindeki kemiğe baktı: “Tamam! Doğru sürmüştük! ... Soğutacak yanı değil, ısıtacak yanı! ... Aferin! ... ” (Sağırdere, s.134)

Günlük yaşamda rutin davranışların bile dini motiflerle yaşandığı birçok noktada gözlenebilmektedir.

“Mustafa alaturka ikiye gösteren saatini ‘besmele’ çekerek sekizi on geçeye ayar etti.”

(Sağırdere, s.188)

Besmele ifadesi geleneksel dini inancın günlük yaşamla iç içe geçmesinin somut örneklerinden biridir. Hayat şartlarının ağır olması ve mevcut sorunların da geleneklere göre çözüme kavuşturulmasının istenmesi, pozitif düşüncüyü arka plana itmiştir. Dinsel eğitim, Cumhuriyet’in ön gördüğü resmi eğitim sisteminin önünde yer almıştır. Eserde, Kulaksız Yakup Ağa yeğeni Meryem’e nasihat eder:

“ – İyi dinle... Bu sözüme kulak vereceksin. Oğlanı yeni yazı okuluna göndermek yok. Oğlunu Kurşunlu’nun beş sınıflı okuluna hiç göndermeyeceksin... Hocadan Kur’an öğreysin, akıllı ise eski yazı öğreysin. Benim Murat’ı Kurşunlu’nun okulu bozdu. Beş yıl okuttuk, beş yıl şıkır şıkır paralar verdik... Hesaplasam, iki çift öküz parası tutar. Şimdi bizi beğenmez.”

(Sağırdere, s.75)

Ayrıca diyalogda da vurgulandığı üzere kırsal kesimde çift hayvanın değeri her şeyin önünde yer almaktadır.

3.3 Damağası

Damağası, yazarın cezaevi yıllarında tutmaya başladığı ve hayatının son dönemlerine kadar üzerinde çalıştığı notlardan ibarettir. Bu notlarda, cezaevi yaşamını ve Anadolu insanının

yaşamını tüm içtenliği ve derinliğiyle işler. Kırsal kesim insanının yaşamını, sorunlarını sadece gözlemlemez ayrıca nedenlerini anlamaya, aktarmaya çalışır.

Cezaevi yıllarında tanık olduğu olaylarla Anadolu insanının hem saf hem kurt tarafını gösteren anılarına yer vermiştir. Genelde insanların yaşadıkları sonucu öğrendikleri kurnazlıklarla hayatın zorluklarından kurtulmaya çalışmasını örnekler. Cezaevi ortamında değişik şehir, yöre, mezhep tanımlı adlarla (Ör. Malatyalı, Türkerli Rıza, Siverekli Kenan, Ankaralı Hafis vb.) karakterlerin bölgesel/dini özellikleri diyaloglarda vurgulanarak insan manzaraları ve yöresel özellikler sunulmaktadır.

“ - *Aşık ne demiş, “ Çorum ’u toz aldı, Yozgat ’ı duman!” demiş. Yozgat ’ın dumanı meşhurdur, buranın da tozu...*

- *Bir de balı meşhurmuş...*

- *Balı, evet... Baklavası da meşhurdur... ”*

... *Böylece Gazete Muharriri ve Kel Yiğit Ali ağa gece yarısına kadar Çorum ’dan,*

Çorum ’un meşhur şeylerinden konuştular.” (Damağası, s.229-230)

Anadolu ’da “hemşehricilik” önemli bir olgudur. Birbirini tanımasa bile toprağında doğmuş, büyümüşe sahip çıkmaya çalışır. Özellikle gurbette, bu daha yoğun hissedilir.

“ *Artık memleketine göre Çorum ’un içinden ise, Marangoz İbrahim, Alaca ’dan ise Alacalı Hasan, Sungurlu ’dan ise Berber Deli Sülük, İskilip ’ten ise Aşçı Hasan, Osmancıklı ’lara ise Küçük Ahmet taraftar çıkarlar.*

-*Canım bizim hemşehriye kerem et Rıza Efendi! Yahu biz öldük mü? Bizim adamımız...*

Birader hele durun... Sen kimlerdensin koçum?” (Damağası, s.28)

...

“ - *İstanbullu dediler de.*

- *Doğru demişler.*

- *Öyleyse hemşehriyiz...”* (Damağası, s.181)

Hayat şartlarının zorluklarından dolayı insanların iyilikleri ve saflıkları sömürölmektedir.

“*Bir devirde, bizim memleket, iyi kalpli insanı korkak insan karşılığında kullandığından...*”

(Damağası, s.7)

“*Oysa dünya değişmekte, dağ, bayır, köy, kent, hırsız dünyası kesilmektedir. Daha birkaç yıl öncesine kadar cezaevlerinde hırsız kısmı, koğuşlarda kapı dibinden beriye katiyen gelemez, hiçbir söze karışamaz, sorulmadan konuşmazken, dahası, ‘Suçun nedir?’ sorusu karşısında ellerini göbeğine kavuşturup, gözlerini yere eğerekten, duyulur duyulmaz ‘İftira diye inerken, namussuz Hitler’in namussuz savaşının sonlarına doğru n’olmuşsa olmuş, hırsız zagonu değişmiş...*” (Damağası, s.289-290)

Eserin birçok bölümünde atasözlerine, gelenek-göreneklere yer verilerek Anadolu költürü anlatılmaya çalışılmış:

“ - *Siz eski mahpussunuz. Usüleri bilirsiniz. Burada yeni gelenler süpürge parası verirler.*

Gönlünüzden ne koparsa... Yiğitlik vurmakla, ağalık vermekle demişler. ”

(Damağası, s.156)

3.Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet dönemine geçerken edebiyatta dikkati çeken başlıca değişim, yazarların saraydan taşraya uzanmasıdır. Bu değişim eserlerin diline yansımış; ağır ağırdalı bir dil yerine yalın bir dil kullanılmaya başlanmıştır. Konular, İstanbul ve belirli bir zümre çevresinde yaşanırken Anadolu'ya kaymış, Anadolu insanının sıradan yaşantısını gözler önüne serilmiştir.

Bu dönemde Anadolu, tarihinin en yoksul zamanlarından birine tanık olmaktadır. Yoksulluk, halk için en önemli sorunların başında gelmektedir. Halk, yoksulluk dışında, Anadolu'da bürokratlar ve toprak ağaları tarafından ezilmekte ve bu durum büyük ölçüde göz ardı edilmektedir.

Kemal Tahir'in "*Esir Şehrin İnsanları*", "*Sağirdere*" ve "*Damağası*" romanlarını incelediğimizde tüm nesneliliği ve ayrıntılarıyla Anadolu İnsanı'nın birçok değişik karakterini ve değişik olaylara verdiği tepkileri görebilmekteyiz. Yazarın Anadolu İnsanı'nın yaşam zenginliğini irdelemedeki başarısı, tüm gerçekleri nesnel, yalın bir şekilde yansıtır, sanki günümüzde yaşanır gibi, canlı olarak okuyucuya hissettirebilmesindedir.

Kırsal kesimde kadın-erkek ilişkileri, düğün merasimi, evlilik, aile düzeni, batıl ve dinî inanç sistemi, eğitim meselesi gibi daha birçok Anadolu kültürünün temel unsurları ve Anadolu İnsanı'nın en belirgin karakteristik özellikleri tüm ayrıntılarıyla eserlerde yer bulmuştur.

"*Esir Şehrin İnsanları*"nda Kamil Bey gibi son derece eğitilmiş, dürüst bir İstanbul aydınının bile hayat şartları gereği yalana nasıl sarıldığını, çok farklı yaşamları nasıl fark ettiğini anlatır

iken, Fuat Bey gibi çok iyi eğitimli insanların bile çaresizlikten nasıl tarikatlardan medet umar duruma düştüğünü gözler önüne sermektedir. “*Sağırdere*”de köy yaşamında fakirlik, eşitsizlik, adaletsizlik, dinin Anadolu insanı üzerindeki vazgeçilmez yeri ve cahilliğin yarattığı sonuçlara dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Yazarın cezaevi notlarından derlediği “*Damağası*” ise Türkiye’nin çeşitli yörelerinden insanları gözlemleyerek farklı karakterleri konu ettiği, renkli diyaloglarla değişik yaşamlardan kesitler sunduğu toplu bir Anadolu profili çizmektedir.

“*Türkiye’yi, Türkleri sahiden tanımak isteyen yerli yabancı herkes Kemal Tahir’i okumak, anlamak zorundadır.*” (Halit Refiğ, 1987) ³

³ Tahir, Kemal. *Esir Şehrin İnsanları*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2007, Arka kapak

4.Kaynakça

- Tahir, Kemal. Sağırdere, İstanbul: İthaki Yayınları, 2007
- Tahir, Kemal. Körduman, İstanbul: İthaki Yayınları, 2007
- Tahir, Kemal. Esir Şehrin İnsanları, İstanbul: İthaki Yayınları, 2007
- Tahir, Kemal. Esir Şehrin Mahpusu, İstanbul: İthaki Yayınları, 2005
- Tahir, Kemal. Yol Ayrımı, İstanbul: İthaki Yayınları, 2007
- Tahir, Kemal. Damağası, İstanbul: İthaki Yayınları, 2007
- Özkırımlı, Atilla. Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2004
- Enginün, İnci. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2007
- http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/eronat_kemal_tahir_halkbilim.pdf

Erişim: 10.10.2009